

Marcin Maciołek

**Tęczowa gramatyka języka polskiego
w tabelach**

**Rainbow Grammar
of the Polish Language
in Tables**

**Bunte Grammatik
der polnischen Sprache
in tabellarischer Übersicht**

Część 2: Czasownik

Part 2: The verb

Teil 2: Das Verb

Katowice 2012

Recenzent
DANUTA RYTEL-SCHWARZ

Tłumaczenie na język niemiecki
JULIA NESSWETHA
EMILIA STRZAŁEK

Tłumaczenie na język angielski
ADAM WOJTASZEK

Redakcja i korekta
ZESPÓŁ

Publikacja sfinansowana przez
UNIwersytet Śląski w Katowicach

Współfinansowano ze środków

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo
Spraw Zagranicznych

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ

© Copyright by UNIwersytet Śląski w Katowicach, 2012
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISBN: 978-83-86089-31-8

Spis treści / **Table of contents** / **Inhaltsverzeichnis**

Wstęp / Introduction / Einführung	4
Podział na koniugacje / Conjugation patterns / Konjugationstypen	5
Koniugacja III / Conjugation pattern III / Konjugationstyp III	6
Koniugacja II / Conjugation pattern II / Konjugationstyp II	7
Koniugacja I / Conjugation pattern I / Konjugationstyp I	8
Czas przeszły / The Past Tense / Das Präteritum	10
Czas przyszły / The Future Tense / Das Futur	12
Tryb rozkazujący / The Imperative / Der Imperativ	14
Tryb przypuszczający (warunkowy) / Hypothetical (conditional) mood / Der Konjunktiv	16
Imiesłów przymiotnikowy czynny / Active Adjectival Participle / Das Adjektiv-Partizip Aktiv	18
Imiesłów przymiotnikowy bierny / Passive Adjectival Participle / Das Adjektiv-Partizip Passiv	19
Imiesłów przysłówkowy współczesny i uprzedni / Present and Anterior Adverbial Participle / Das Adverbialpartizip der Gleichzeitigkeit und der Vorzeitigkeit	21
Imiesłowy przymiotnikowe i przysłówkowe wybranych czasowników / Adjectival and Adverbial participles of selected verbs / Adjectiv-Partizipien und Adverbialpartizipien ausgewählter Verben	23
Strona bierna / The passive voice / Das Passiv	24
Aspekt / Aspect / Der Aspekt	24
Małgorzata Smereczniak, Posłowie: czas, aspekt / Epilogue: tense, aspect / Nachwort: Zeit, Aspekt ...	26

Wstęp

Przedkładana publikacja stanowi drugą część wydanej po raz pierwszy w 2009 roku, a następnie wznowionej i uzupełnionej w 2010 roku książki o tym samym tytule. O ile część pierwsza dotyczyła wybranych zagadnień fleksji imiennej, o tyle niniejsza edycja w całości poświęcona jest fleksji werbalnej. W książce zaprezentowano m.in. modele odmiany polskich czasowników w czasie teraźniejszym, przyszłym i przeszłym, reguły tworzenia form trybu przypuszczającego i rozkazującego, a także imiesłowów przymiotnikowych czynnych i biernych oraz przysłówkowych współczesnych i uprzednich. Omówiono też najważniejsze zasady związane z użyciem imiesłowów przysłówkowych we współczesnej polszczyźnie oraz wybrane kwestie dotyczące aspektu czasowników, jak na przykład: różne sposoby tworzenia form dokonanych czy znaczenie i leksykalne wykładniki aspektu w tekście. Na temat kategorii aspektu oraz trudności związanych z jej nauczaniem wśród cudzoziemców traktuje tekst Małgorzaty Smereczniak *Czas i aspekt jako podstawowe kategorie czasowników. Wybrane zagadnienia w ujęciu glottodydaktycznym* zamieszczony w posłowniu. M. Smereczniak od lat zajmuje się polskim czasownikiem, jego formami i funkcjami. W posłowniu wskazuje rozmaite możliwości interpretacji znaczenia form temporalnych polskich czasowników, co jest tym ważniejsze, że problem ten bywa zaniedbywany w podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego.

W pracy przyjmuję zasadniczo – powszechnie stosowany w glottodydaktyce polonistycznej – podział czasowników na trzy koniugacje, przy czym przeglądu ich odmiany w czasie teraźniejszym dokonuję, zgodnie z praktyką lektorską i porządkiem przyjętym w większości podręczników do nauczania języka polskiego jako obcego, zaczynając od koniugacji III: *-m, -sz*. Choć odmiany polskich czasowników nie da się ustalić na podstawie zakończenia bezokolicznika (tak podobne przecież czasowniki, jak *pisać* i *czytać* czy *woleć* i *szaleć* odmieniają się według różnych modeli), to jednak – wychodząc naprzeciw oczekiwaniom cudzoziemców – staram się wskazać typowe zakończenia bezokoliczników w obrębie poszczególnych koniugacji, wydzielając także na tej podstawie pomniejsze grupy koniugacyjne. Zdaję sobie sprawę, że takie postępowanie jest nieco upraszczające i odbiega od obowiązujących standardów, niemniej wydaje się ono pożądane z dydaktycznego punktu widzenia, zwłaszcza na początkowych etapach kształcenia. Jest sprawą oczywistą, że w przypadku koniugacji czasowników trudno mówić w ogóle o jakiejś stosunkowo dużej regularności, w miarę przewidywalnym modelu odmiany, jak jest to w przypadku rzeczowników czy przymiotników. Zresztą, jak pisze Alicja Nagórko w kontekście rozważań o czasowniku, „absolutna regularność jest ideałem, do którego może zbliżyć się jedynie język sztuczny (np. esperanto). Żaden język naturalny tego ideału nie osiąga: wystarczy porównać pol. *być*, ros. *быть*, niem. *sein* czy ang. *to be*. We wszystkich językach mamy tu do czynienia z nieregularnością najwyższego rzędu – z supletywizmem tematów bezokolicznika i czasu teraźniejszego (poza językiem rosyjskim, w którym po prostu formy tego czasu zanikły)”¹.

Praca nie wyczerpuje całości zagadnień związanych z odmianą czasownika i tworzeniem różnych form werbalnych, wiele kwestii (jak chociażby czasowniki modalne, czasowniki ruchu, odsłowniki) wymaga osobnego opracowania.

Książkę dedykuję studentom cudzoziemcom oraz słuchaczom Podyplomowych Studiów Kwalifikacyjnych Nauczania Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego prowadzonych przez Szkołę Języka i Kultury Polskiej UŚ, lektorkom i lektorom języka polskiego, którzy stale zachęcali mnie do napisania kolejnej części *Tęczowej gramatyki języka polskiego w tabelach*, poświęconej czasownikowi.

Jednocześnie pragnę złożyć najserdeczniejsze podziękowania dla Pani Profesor Danuty Rytel-Schwarz za cenne uwagi oraz pozytywną opinię o książce. Dziękuję również osobom, które podjęły się tłumaczenia zawartych w pracy komentarzy oraz używanej przeze mnie terminologii na język angielski i niemiecki.

Marcin Maciołek

¹ A. Nagórko: *Zarys gramatyki polskiej*. Warszawa 2002, s. 118.